

1. Obiekt

154/4

BRAMA BERLIŃSKA - TWIERDZA KOSTRZYN

2. Czas powstania

1878 r.

3. Miejscowość

KOSTRZYN N. ODRĄ

4. Adres

Stare Miasto

66-4760 Kostrzyn nad Odrą

nr działki: 75/2

nr ks. wiecz.: brak

5. Przynależność administracyjna

województwo lubuskie

powiat gorzowski ziemski

gmina Kostrzyn

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Cozsterine, Cüstrin, Küstrin,
Kostrzyn (do k. 2003 r.)

7. Przynależność administracyjna do 31.12.1998 r

województwo gorzowskie

gmina Kostrzyn nad Odrą

8. Właściciel i jego adres

Miasto Kostrzyn nad Odrą

ul. Kopernika 1,

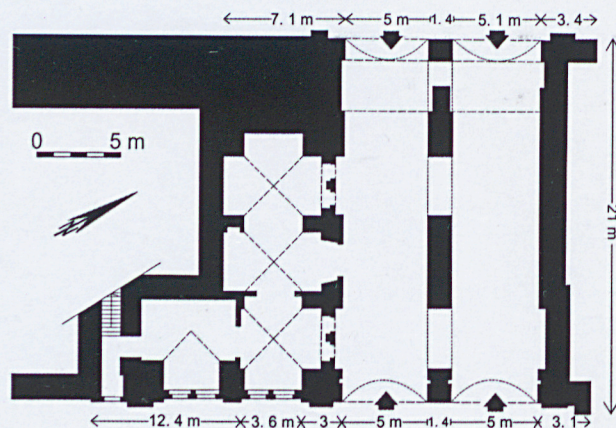
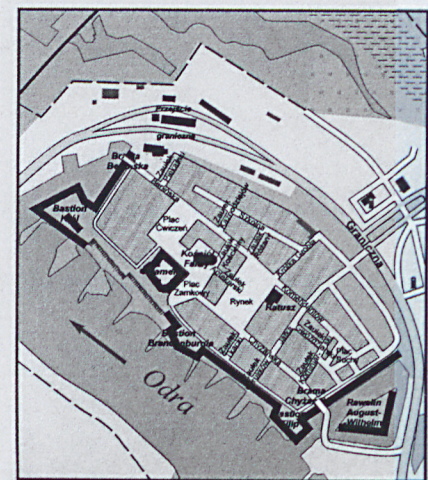
66-470 Kostrzyn nad Odrą

9. Użytkownik i jego adres

w remoncie

10. Rejestr zabytków

nr: KOK-I-81/76 z dn. XI.1976 r.

We wczesnym średniowieczu Kostrzyn w obrębie Wielkopolski. W 1232 r. oddany templariuszom. W 1249 r. zostaje stolicą kasztelani kostrzyńskiej. W 1261 r. określany mianem miasteczka, przechodzi w ręce Brandenburgii. Ok. 1300 r. – prawo magdeburskie. W l. 1535 - 71 Jan Hohenzollern przenosi rezydencję do Kostrzyna, rozpoczyna przebudowę zamku i budowę twierdzy. W 1536 r. Kostrzyn zostaje stolicą Nowej Marchii. Od 1646 r. przez miasto przebiega ważna linia pocztowa z Berlina do Prus Książęcych. W 1785 r. rozpoczęcie prac nad uregulowanie biegu Warty i Odry; budowa kanału Fryderyka Wilhelma - zmiana biegu Warty.

W latach 1806 – 1814 okupacja francuska. W 1815 – przeniesienie siedziby władz nowomarchijskich do Frankfurtu - Kostrzyn wchodzi w rejencję frankfurcką. W 1816 r. utworzony powiat kostrzyński - dynamiczny rozwój miasta. W 1939 r. liczy 24 tys. mieszkańców. Podczas drugiej wojny całkowitemu zniszczeniu uległo 95% zabudowy. Na skutek ustaleń poczdamskich, Odra stała się rzeką graniczną, podzieliła miasto. Dawne Długie Przedmieście i Kietz zostały poza jego granicami, na terenie radzieckiej strefy okupacyjnej. W 1945 r. miasto w okręgu administracyjnym wrocławskim, w 1945 r. włączone do woj. poznańskiego. Początkowo Kostrzyn był miastem zamkniętym, jedynymi mieszkańcami byli kolejarze i celnicy. W 1954 r. rozpoczyna się budowa, największej wówczas fabryki papieru i celulozy i otwarcie granic miasta.

HISTORIA TWIERDZY

W latach 1537 – 1543 wykonano konstrukcje obwarowań ziemnych. Budowę twierdzy w oparciu o projekty włoskiego architekta Francisco Chiaramellego z Gandino rozpoczęto w 1553 r. (kierował pracami do 1578 r.). W 2 poł. XVI w. powstawał trzon twierdzy założony na planie wydłużonego sześcioboku z czterema bastionami ostrokątnymi i dwoma szerokokątnymi połączonymi murami kurtyn, z dwoma bramami, chroniony wodami Odry, Warty i fos. Wzniesiono bastiony Król, Królowa, Książę, Księżniczka i Filip mieszczące przesklepione korytarze, kazamaty i sale umieszczone w nadszańcach i pod platformami oraz kurtyny z Bramą Berlińską i Sarbinowską oraz furką Młyńską.

ciąg dalszy na załączniku nr 1

SYTUACJA.

Kostrzyn nad Odrą – miasto położone w pn.zach. części woj. lubuskiego, na granicy polsko – niemieckiej (przejście graniczne), u zbiegu Odry i Warty.

Stare Miasto Kostrzyn czyli teren twierdzy, usytuowane jest w pd. zach. części obecnego układu urbanistycznego Kostrzyna, na terenie od pd.zach. ograniczonym korytem Odry, z pozostałych stron – ulicą Graniczną prowadzącą do przejścia granicznego, usytuowanego w bezpośrednim sąsiedztwie pn. narożnika twierdzy. Ulica łączy krajowe drogi nr 31 (Szczecin – Słubice/Frankfurt) oraz nr 32 (Poznań – Berlin), rozgraniczając stare miasto od pozostałej zabudowy.

Stare Miasto przyjmuje kształt wydłużonego na osi pd.wsch. – pn.zach sześcioboku, z bastionami w narożach, z których zachowane są bastiony: Król - zach., Filip - pd., fragmenty bastionu Brandenburgia – pośrodku granicy pd.zach. Oprócz bastionów zachowały się mury kurtynowe na odcinku pd.wsch. – z Bramą Chyżańską, biegnące do bastionu Filip, pd. część kurtyny pd.zach.: między bastionem Filip i bastionem Brandenburgia, znaczny fragment kurtyny pn.zach. z bramą Berlińską, od zach. zakończony bastionem Król. Na pd.wsch. od kurtyny pd.wsch. usytuowany jest rawelin Wilhelm August otoczony wodami fosy.

Brama Berlińska znajduje się w pn. części pn.zach. kurtyny twierdzy, w grubości murów. Po stronie pn.zach. – strefa przejścia granicznego, bramę poprzedza rozległy trawnik. Od strony pd.wsch. – szeroka droga dojazdowa o nawierzchni ziemnej.

MATERIAŁ. KONSTRUKCJA. TECHNIKA.

Ściany z cegły maszynowej w kolorze czerwonym, detal architektoniczny – z cegły żółtawej; cokoły licowane płytami piaskowca. **Posadzka** przejazdu – kostka granitowa, w pomieszczeniach wartowni – współczesna posadzka ceramiczna. **Schody** kamienne, jednobiegowe, przysypane ziemią. **Sklepienia** – kolebkowe w przejazdach, krzyżowe – w wartowni. **Okna i drzwi** – współczesne, zespolone.

RZUT budowla dwuczęściowa, składająca się z dwóch części. Po stronie pn. – dwa tunele, przejazdy, rozdzielone trójarkadowym murem, nakryte sklepieniami kolebkowymi. Po stronie zach. – wartownia na rzucie litery L, z ramieniem skierowanym na zach. Wnętrze wartowni optycznie podzielone na cztery pomieszczenia – za pomocą mocno wysuniętych filarów przyściennych. Zach. kraniec wartowni stanowi wąska klatka schodowa z jednobiegowymi schodami, prowadzącymi na platformę kurtyny.

BRYŁA – brama umieszczona w grubości murów kurtynowych. Dwuarkadowa, zwieńczona nadwieszoną, krenelażową attyką, ujętą w nieco wyższe, prostopadłościennne słupki. Attyka stanowi równocześnie balustradę zabezpieczającą platformę ziemną przebiegającą w zwieńczeniu bramy.

ELEWACJE ceglane, z dwubarwnej cegły: żółtawy detal skonstrastowany z czerwonym tłem.

Elewacja pn.zach. wydzielona z murów kurtyny za pomocą dwóch szerokich pilastrów zwieńczonych szerokim krenelażowym gzymsem; między nimi – dwuarkadowa, gładka ściana, zwieńczona analogicznym gzymsem. Archiwolty arkad na łuku pełnym.

Elewacja pd.wsch. – poszerzona na zach. o dwa, dwuosiowe fragmenty ściany odpowiadające szerokości wartowni. Ściana rozczłonkowana szerokimi lizenami stojącymi na wysokich cokołach licowanych płytami piaskowca. (skrajne lizany ściany wartowni – zdwojone). W przyziemiu wartowni – cztery arkadowe otwory (trzy okna i drzwi) – po dwa w każdym segmencie; nad nimi – kolista blenda; w zwieńczeniu ściany – nadwieszony gzyms arkadkowy, zakończony profilowanym gzymsem.

ciąg dalszy na załączniku nr 1

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
3370 m ³	215 (przejazd) + 114,7 (wartownia) m ²	brama w twierdzy	brama w twierdzy
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
Obecnie prowadzone prace remontowe mające na celu odtworzenie obiektu, na podstawie projektu: Rewaloryzacja zachowanego zespołu fortyfikacji twierdzy Kostrzyn, Obiekt nr 5: Brama Berlińska – PB - Konstrukcja, oprac. A. Bayer, P. Michalkiewicz, 2004 r. oraz PB - Architektura, oprac.: G. Kamiński, M. Czasnojęć, J. Wachowicz, M. Adamów, 2004 r.		W trakcie odbudowy.	
Opracowania ogólne: 1. Projekt budowlano-wykonawczy: Remont i przebudowa na punkt informacji turystycznej pomieszczeń straży Bramy Berlińskiej Twierdzy Kostrzyn, inż. arch. G.Kocman, 2006 r. (Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) 2. Kostrzyn. Brama Berlińska. Koncepcja zagospodarowania obiektu na muzeum. J.Nekanda Trepka, A. Kamiński, Szczecin 1979 (Archiw. WUOZ Gorzów Wlkp.) 3. Kostrzyn n/Odrą, Twierdza i Stare Miasto. Studium. Historyczno-urbanistyczne wytyczne konserwatorskie. Opr. mgr K. Kalita-Skwirzyńska i mgr inż. arch. H.J. Kustosz, 1999 r. 4. Inwentaryzacja zachowanych elementów fortyfikacji w skali 1:100, z lat 1958 -1962: Bastion Król z kazamatami, Bastion Filip z kazamatami, Brama Chyżańska; wyk. Przez dwa zespoły: 1.H. Urbaniak, H. Zakrzewska, R. Wiewiórkowska; 2. T. Żywiecka, D. Patkowska, B. Brzęczykowska, Zelona Góra 1958 (w zbiorach ROSiEK w Szczecinie) 5. Brama Berlińska. Inwentaryzacja w skali 1:50, A. Kaminski, Szczecin 1997 6. Przeskalowanie inwentaryzacji: Bastion Król, Bastion Filip, Brama Chyżańska, Brama Berlińska, oprac. A. Kamiński, Szczecin 1997, (Archiw. WUOZ Gorzów Wlkp.) Fortyfikacje. Inwentaryzacja konserwatorska w skali 1:100; 1997 r.: Brama Berlińska, Bastion Król, Bastion Filip detal korony muru bastionu Król i inne 7.Wariantowa koncepcja planu szczegółowego Starego Miasta w Kostrzynie w zakresie układu programowo przestrzennego., opr. mgr, inż. Arch. A. Kamiński, mgr, inż. Arch. T. Balcerzak, PPKZ Szczecin 1980-81 8. Twierdza Kostrzyn 2015. Transgraniczne studium rewitalizacji Starego Miasta w Kostrzynie nad Odrą, opr.zesp.: A. Bayer, A. Borkowski, M. Czasnojęć. K. Dekert, G. Kamiński, T. Kaziszko, P. Twardochleb, A. Zaborowska, A. Zaborowski, Kostrzyn n. Odrą 2004 r.		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie ⇒ bieżące remonty pod nadzorem konserwatorskim.	

<p>21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)</p> <ul style="list-style-type: none"> - fotokopie planów budowy twierdzy, materiały kartograficzne i projekty z okresu od poł. XVI w. do 1939 r. przechowywanych w A.P. w Berlinie, wykonane przez prof. J. Stankiewicza w 1966 r. (zbiory ROSiOŚK w Szczecinie) - Inwentaryzacja pomiarowa fortyfikacji. Oprac. Politechnika Warszawska 1952 – 62, (Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - E. Rosenkranz, Kostrzyn. Studium Historyczno – urbanistyczne, Warszawa 1954, (mpis Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - karta ewidencyjna architektury twierdzy Kostrzyn, A.M. Kędryna, R.N. Jurga, Gorzów 1997 r. (Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - Kostrzyn n/Odrą, Twierdza i Stare Miasto. Studium. Historyczno-urbanistyczne wytyczne konserwatorskie. Opr. mgr K. Kalita-Skwirzyńska i mgr inż. arch. H.J. Kustos, 1999 r – zawiera pełną bibliografię i archiwalia (Archiw. WUOZ Gorzowie Wlkp).. 	<p>24. Uwagi różne.</p> <hr/> <p>25. Opracował</p> <p>tekst ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>plany i rysunki ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>zdjęcia ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>miejsce przechowywania negatywów: archiwum PDZ „ALMA”</p> <p>Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego</p>
<p>22. Bibliografia</p> <ul style="list-style-type: none"> - R. Gaziński, <i>Akta Miast Wschodniej Brandenburgii przechowywane w zasobie Brandenburskiego Archiwum Krajowego w Poczdamie</i>, w: Nadwarciański Rocznik Historyczno - Archiwalny, Gorzów 1994, s. 79 -87; tenże; <i>Nowomarchijska kamera wojenno-skarbowa jako źródło do badań nad dziejami miast wschodniej Brandenburgii</i>, w: N.R.H.-A., T. 2, 1994, s.159 -169 - Chr. Bekmann(1641-1717), <i>Bestchreibung der Stadt Cüstrin. Mit zwei dafür D. Petzold gezeichneten Ansichten herausgegeben von Prof. Dr. C. Fredrich Kgl. Gymnasialdirektor, Cüstrin</i> 1914 - S.J. Ehrhardt, <i>Altes und Neuse Küstrin oder Beyträge zu einer historischen Nachricht von denen Schicksalen der Haupt-Stadt und Festung Küstrin in der Neumark.</i>,Glogau 1769 - J.C. Seyffert, <i>Annalen der Stadt und Festung Cüstrion, aus Urkunden und Handschriften</i>. Küstrin 1801 - K.W. Kutschbach, <i>Chronik der Stadt Küstrin</i>, Küstrin 1849 - C. Berg, <i>Geschichte der Stadt und Festung Cüstrin</i>, Th. 1-2. Landsberg 1917/18, w: Schriften des Vereins f. Geschichte der Neumark. - W. Thoma, <i>Küstrin 1900 - 1925</i>, w: Festschrift anl. 25 jähr.Bestehens d. Ver. F.d. Gesch. Cüstrins, Cüstrin 1926; tenże: <i>Führer durch Küstrin mit seinen historischen Sehenswürdigkeiten und durch seine nächste Umgebung</i>, Neudamm 1928 - <i>Die Kunstdenkmäler des Kreises Königsberg. H.6. Die Stadt Cüstrin</i>, Berlin 1928 - J. Stankiewicz, <i>Twierdza Kostrzyn – zarys dziejów</i>, w: Studia i Materiały do Historii Wojskowości. Warszawa 1966, t. 12, cz .I - <i>Kostrzyn nad Odrą. Dzieje dawne i nowe</i>. Red. J. Marczewski, Poznań 1991 	<p>26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)</p>
<p>23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)</p> <ul style="list-style-type: none"> - aksonometryczny widok miasta- przed poł. XVII w. - Widoki miasta wykonane przez Merina, 1652 r. - Kostrzyn. Miasto i twierdza, serwis fotograficzny z lat 1968, 1979, oprac. K. Roman, 1979 r. (Archiw. LWKZ Gorzów) 	<p>27. Załączniki</p> <ul style="list-style-type: none"> * wkładka nr 1: cd. historii, cd. opisu, spis materiału fotograficznego * wkładka nr 2: zdjęcia * wkładka nr 3: zdjęcia; Twierdza Kostrzyn – materiał reklamowy Urzędu Miasta Kostrzyn n. Odrą dołączony do oferty inwestycyjnej, 2004 r.

1. Miejscowość KOSTRZYN NAD ODRĄ gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. gorzowski, woj. lubuskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie) BRAMA BERLINSKA – TWIERDZA KOSTRZYN	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. historii, cd. opisu, spis materiału fotograficznego
--	---	--

cd. historii

Zatrudniony po 1578 do 1596 r. hrabia Roch Guerrini - Linari (autor twierdz w Spandau i w Peitz na Łużycach) nieco zmienił projekt. Zrezygnował z budowy szóstego bastionu i wprowadził furtę Chyżańską we wsch. kurtynie. Rozpoczął też budowę zewnętrznego pasa umocnień (szaniec i redan po pn.wsch. stronie), który powstał w przeciągu XVII w. w oparciu o wzory holenderskie. W 1631 r. wzniesiono rawelin księcia Augusta Wilhelma za kurtyną pd.wsch. W 1636 r. rozpoczęto budowę rawelinu księcia Albrechta przed Bramą Berlińską oraz przyczółka mostowego na lewym brzegu Odry (zakończony ok. 1640 r.) W 1659 r. rozpoczęto budowę dodatkowych umocnień przyczółka mostowego za rawelinem Albrecht w formie dzieła rogowego na Gorzynie, gdzie powstało tzw. Długie Przedmieście – wg proj. naczelnego inżyniera twierdz holenderskich Jakuba Holsta. Otrzymał formę trapezu otoczonego fosą (1852 r.). Prowadzono też regulacje drugiego pierścienia fortyfikacji – umocnień przeciwskarpy ochraniających mury kurtyn i bastionów oraz wytyczono drogę tranzytową po zewnętrznej linii fos.

Przez cały ten okres przebudowywane było, znajdujące się w obrębie twierdzy miasto oraz powstawały budowle związane z funkcjonowaniem twierdzy: arsenały i spichlerze.

W latach 1662 – 1665 zakończono budowę redanów i zmodernizowano bastiony wyrównując cofnięte barki i rozbudowując kazamaty – pod kierunkiem Holendra Tielemana Jungbluta.

W latach 1667 – 1693 pod kierunkiem Corneliusa Ryckwaerta wzniesiono bastion Brandenburgia (1672 -1676) – w miejscu projektowanego przez Chiaramellego bastionu starowłoskiego - pośrodku kurtyny od strony Odry i zmodernizowano bastion Król.

Później prace kontynuował Francuz Ludwik Cayart – budowa rawelinu Christian Ludwig (1690) zaprojektowanego przez Holsta oraz rozbudowa drugiego pierścienia umocnień, m. inn. budowa grodzy przy bastionie Filip (1709). Jego następca Charreton, zatrudniony do ok. 1730 r., rozbudował dzieła zewnętrzne w formie dwunastu redanów i placów broni oraz dzieła rogowego na Gorzynie. Projektował również zmiany w zabudowie miasta.

W sierpniu 1758 r. zabudowa Starego Miasta została zniszczona przez bombardowania i pożary w czasie oblężenia przez wojska rosyjskie (próba dokonania rozbiorów państwa Fryderyka II w porozumieniu z Habsburgami). Uszkodzonym uległy również fortyfikacje. Prace remontowe prowadzono od 1770 r. pod kierunkiem głównego inżyniera twierdzy – płk. Jakuba von Petriego (autor projektu mostu na Odrze zbudowanego w 1764 r.). W ramach prac zbudowano również cztery nowe prochownie – na błoniach nad Wartą zaś na wałach wzniesiono trzy parterowe arsenały. W 2 poł. XVIII w. prowadzono też prace melioracyjne – odsunięcie ujścia Warty do Odry o 3 km na pn.zach. od miasta (1765 – 1787 – budowa kanału Fryderyka Wilhelma). Ukończono też budowę Przedmieścia Długiego na lewym brzegu Odry, na miejscu koszar na Gorzynie zbudowano zbrojownię artyleryjskie, tajnie pocztowe i plac ćwiczeń.

W okresie napoleońskim (1806 – 1813) Kostrzyn okupowany był przez wojska francuskie. Podczas walk z wojskiem rosyjskim ucierpiała zabudowa miasta a zwłaszcza przedmieść. Po wycofaniu wojsk francuskich podjęto prace drogowe prowadzone na wielką skalę (1829 - 1833); między innymi zbudowano drogę do Poznania i Słońska wytyczoną z czoła rawelinu August Wilhelm. Około poł. XIX w. rozpoczął się proces redukcji starych fortyfikacji z jednoczesną budową nowych umocnień sytuowanych na terenie Krótkiego Przedmieścia i dalej. W 1855 r. wprowadzono nasadzenia zieleni po zewnętrznej linii drugiego pierścienia umocnień i wzdłuż drogi biegnącej po zewnętrznej stronie fos. W latach 1891 – 1892 założono wodociąg, którego urządzenia techniczne umieszczono w bastionie Filip i na terenie redanu 12.

Na przełomie XIX/XX w. rozebrano pierwszy fragment fortyfikacji – kurtynę między bastionem Król a bastionem Brandenburgia, urządzając w tym miejscu promenadę obsadzoną szpalerem drzew. W 1911 r. władze wojskowe zrezygnowały z tytułu własności do fortyfikacji bezpośrednio przylegających do miejskiej zabudowy. Powstały wówczas plany rozbiórki lecz prace rozbiórkowe podjęto dopiero po zakończeniu I wojny światowej. W 1921 r. rozebrano bastion Księżniczka i kurtyny murów z bramą Sarbinowską; na zniwelowanych terenach poprowadzono kilka ulic. W dwudziestolecie

międzywojennym zasypano fosy i rozebrano północny ciąg fortyfikacji. W 1925 r. rozebrano bastion Królowa wraz z kurtyną biegnącą do bastionu Książę - rozebranego w latach 1930- 31, po czym skorygowano przebieg dawnej drogi na szanicach, prowadząc ją w linii dawnych fos. Na terenach po rozbieranych fortyfikacjach powstawała zabudowa mieszkalna i budynki użyteczności publicznej.

Przed 1945 r. zachowały się kurtyny po stronie wsch. i zach., część kurtyny pd. między bastionami Filip i Brandenburgia, oba wymienione bastiony oraz bastion Król, część rawelinu Albrecht, raweliny Wilhelm August i Christian Ludwig, dzieło rogowe na Gorzynie i fragmenty redanów po stronie wsch. oraz bramy Berlińska i Chyżańska. W tym stanie twierdza przetrwała bombardowanie w 1945 r., niszczące całą zabudowę Starego Miasta.

Po II wojnie światowej podjęto odgruzowywanie Starego Miasta na zasadzie odzyskiwania materiałów budowlanych i przewożenia ich w inne rejony kraju. W 1968 r. miał miejsce ostatni etap rozbiórek – wysadzono w powietrze pozostałości po zamku, próbowano również wysadzić Bramę Chyżańską lecz akcji nie zakończono. Uporządkowano natomiast kurtynę nad bramą Berlińską i platformę bastionu Król, gdzie w 1945 r. urządzono cmentarz żołnierzy radzieckich., wraz z pomnikiem – obeliskiem.

Od lat 70-tych prowadzono badania inicjowane przez WKZ w Gorzowie Wlkp. oraz próby zagospodarowania terenu. W 1975 r. fortyfikacje Starego Miasta zostały wpisane do rejestru zabytków. W 1993 r. na terenie Kostrzyna ulokowano przejście graniczne – na części Starego Miasta, co przyczyniło się do dalszego uszkodzenia urbanistyki ale i do wzrostu zainteresowania losem twierdzy. W maju 1997 r. uchwała Rady Miasta podjęto decyzję o odbudowie starego miasta. Powstało Towarzystwo Miłośników Kostrzyna i dwa komitety: Roboczy zespół ds. zagospodarowania Starego Miasta i Społeczny Komitet Zagospodarowania Starego Miasta. Podjęte zostały prace porządkujące teren, odsłonięto przebieg ulic, odgruzowano farę i zamek. Obecnie prowadzone są prace rewaloryzacyjne bastionie kazamatach bastionu Filip, przy bramie Chyżańskiej i Bramie Berlińskiej. Inwestorem strategicznym odbudowy jest Spółdzielnia Mieszkaniowa Podzamcze ze Szczecina, która rozpoczęła inwestycję budując 11 pierwszych domów wg projektu mgr inż. arch. Piotra Fiuka ze Szczecina.

BRAMA BERLIŃSKA Do 1604 r. zwana Bramą Gorzyńską później Lubuską, Odrzańską, lub Bramą Długiej Grobli, od 1797 r. (przebudowa) – Bramą Berlińską. Wzniesiona przez Chiramellego w okresie 1560 – 1578. Stanowiła główny wjazd do miasta od strony zach. – od przeprawy na Odrze. Usytuowana była w grubości muru kurtynowego, otwarta szerokim przejazdem zwieńczonym łukiem koszowym. Od strony zewnętrznej poprzedzona fosą i mostem prowadzącym do rawelinu Albrecht. W 2 poł. XVIII w. nad bramą wybudowano dwukondygnacyjny dom z balkonem od strony miasta. W 1878 r. rozebrana i zbudowana w obecnej formie.

Cd. opisu:

Elewacja pn.wsch. wartowni – rozcłonkowana trzema blendami arkadowymi o koszowym wykroju archiwolty, z których skrajne - wypełnione parami okrągłolucznych okien, środkowa – okrągłolucznym otworem drzwi. otworem drzwi.

Mur między przejazdami – przeputy trzema szerokimi arkadami o koszowym wykroju.

Wnętrze wartowni – mocno wysuniętymi filarami przyściennymi podzielone na cztery pomieszczenia, każde – nakryte jednym przesłem krzyżowym; wnętrze zachodnie – odcinkiem kolebki z lunetą nad otworem drzwi. Instalacja – elektryczna.

SPIS MATERIAŁU FOTOGRAFICZNEGO

1. Widok bramy od strony pn. – elewacja pn.zach.
2. Widok bramy od pd. – elewacja pd.wsch.
3. Pd. fragment elewacji pd.wsch.
4. Elewacja pd.wsch. - widok od pd.
5. Detale zwieńczenia ściany pn.zach.
6. Przejazd pn.wsch. – widok od pn.
7. Przejazd pd.zach. – widok od pd.wsch.
8. Arkada w murze między przejazdami; w głębi – okna w pn.wsch. ścianie wartowni
9. Pn.wsch. ściana wartowni – widok od wsch.
10. Wnętrze wartowni, widok od zach.

1. Miejscowość

KOSTRZYN NAD ODRĄ

gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. gorzowski, woj. lubuskie

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

**BRAMA BERLINSKA
– TWIERDZA KOSTRZYN**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
zdjęcia

2.

3.

4.

5.

6.

7.

1. Miejscowość

KOSTRZYN NAD ODRĄ
gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. gorzowski, woj. lubuskie

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

BRAMA BERLIŃSKA
– TWIERDZA KOSTRZYN

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
zdjęcia; Twierdza Kostrzyn – materiał reklamowy
Urzędu Miasta Kostrzyn n. Odrą dołączony do
oferty inwestycyjnej, 2004 r.

8.

9.

10.

Wkładkę założył: PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum PDZ „ALMA”

